

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS*

ILLÍRIA A FRANCIA NAGYHATALMI POLITIKÁBAN A 19. SZÁZAD ELEJÉN

ILLYRIA IN THE FRENCH GREAT POWER POLICY AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY

ABSTRACT

With France's declaration of war in 1792, a nearly fifteen year long war series started. Opened the new European power policy's era, that restructured the international political relations. Paris initially strived to reach the natural borders, and their international recognition. After 1805 he openly seeking to acquire the leadership in Europe. The acquisition of the Illyrian providence in 1809 was part of this. Napoleon on the day of the signature of the Schonbrunn peace on 14th October 1809 established the Illyrian providence with imperial decree. The centre of the 55 km² large and 1.5 million inhabitants Illyrian providence was the Carniolan Laibach. He appointed a governor general to be the head of the providence. Until 1813, the existence of the Illyrian providence Illyria had four governor generals: Auguste Marmont, Henri Bertrand and Andoche Junot General, and Joseph Fouché, Napoleon's former police Minister. The parts of the Illyrian providence were: the Villach centred Carinthia, the Austrian Istria that includes Trieste and Gorze, the Laibach centred Carniola, Fiume and the Hungarian Primorje, the civil and armed Croatia, Dalmatia and the former Republic of Raguzai and Cattaro. The political reason of their establishment was Austria's weakening, and the elimination of the Austrian-British relation. The geopolitical reason was the Italian Kingdom's protection and a starting base to the Balkan. The economical reason was to provide the continental quarantine. The French Empire hold the Illyrian providence till 1813 autumn. However, after the defeat of Leipzig they couldn't hold the providence. Four years after its establishment the French should give it up. In 1815, on the Congress of Vienna, they reannexed it to the Austrian Empire. We can say about the Illyrian providence that: It was born in the Wagram battle, was baptized in the Schonbrunn peace, died at the battle of nations, next to Leipzig, buried at the Congress of Vienna.

1. A francia nagyhatalmi politika kezdetei

A francia királyság Törvényhozó Nemzetgyűlése által I. Ferencnek, Magyarország és Csehország királyának 1792. április 20-án mindössze hét ellenvélemény mellett megszavazott hadüzenete¹ az európai hatalmi politika új korszakát nyitotta meg. Lezárta a 18. század végéig tartó dinasztikus hatalmi érdekpolitikát, s egyúttal a történelem szemétdombjára hajtotta a hagyományos diplomáciai eszközöket és módszereket. Véget ért a klasszikus diplomácia korszaka, egy „kicsinyes kor kicsinyes külpolitikája” amelyet a kabinetpolitika mellett döntően a perszonális diplomácia és a rövid életű, alapvetően az európai egyensúlytól determinált szövetségi kapcsolatok jellemeztek.² A francia Törvényhozó Nemzetgyűlés képviselői aligha lehettek tudatában a ténynek: döntésükkel nem csupán egy közel negyedszázados háború sorozatot indítottak el, hanem egyúttal új, nagyhatalmi alapokra is helyezték a nemzetközi politikai viszonyokat.

A nemzetközi politikában bekövetkezett változásokat jól jelezték azok a folyamatok, amelyek 1792 őszén a köztársasági Franciaország katonai, majd politikai lépési nyomán

* PhD, tanszékvezető főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola Társadalomtudományi Tanszék.

bontakoztak ki. A francia csapatok szeptemberben bevonultak Savoyába, és elfoglalták Nizzát. Októberben már a Rajnánál álltak, s Mainzot és Frankfurtot hódoltatták. Az 1792. november 6-i győztes jemappes-i ütközetet követően pedig Dumouriez tábornok diadalittas csapatai, a forradalom exportjának szellemiségétől áthatottan birtokukba vették Dél-Németalföldet. A katonai sikerek politikai következményeként a Nemzeti Konvent 1792. november 19-én és december 15-én határozatokat hozott a forradalmi háborúról.³ Ennek lényege, hogy a francia nemzet kész testvéri segítséget nyújtani minden elnyomott népnek, „amely vissza akarja szerezni szabadságát”.⁴

1793 elejétől újabb fordulatot vett a francia nagyhatalmi politika. Megszületett a természetes határok elérésének koncepciója, s ezzel párhuzamosan az elfoglalt területeknek a Francia Köztársasághoz történő csatolásának, azaz azok annektálásának stratégiai terve. Mindez azonban újabb katonai konfliktusok nélkül aligha volt megvalósítható. A politikai és ezzel együtt a katonai és gazdasági behatolás a Franciaországgal szomszédos területekre, újabb és újabb francia ellenes koalíciók szerveződéséhez vezetett az európai hatalmi status quo felbontását nyíltan kezdeményező Franciaország ellen.

A váltakozó sikerekkel zajló háborúk⁵ téje a koalíciós partnerek részéről Franciaország 1789-es határok mögé történő visszaszorítása volt, míg Párizs célját ezzel szemben a meghirdetett természetes határok – Északon a Rajna, Keleten az Alpok, Délen a Pireneusok – elérése, azok biztosítása és végső soron az új határok elismertetése jelentette.

1795 áprilisa és júliusa között ezen utóbbi törekvések Poroszországgal, a francia bábálam Batáviai Köztársasággal (Hollandia), valamint Spanyolországgal szemben sikerrel jártak. Ha kényszeredetten is, de valamennyien tudomásul vették, hogy a köztársasági Franciaország birtokba vette természetes határait.

Ahhoz azonban, hogy mindezt a Habsburg Birodalom is megtegye, Bécset katonai erővel kellett erre rákényszeríteni. A Bonaparte tábornok által vezetett 1796–97. évi itáliai hadjárat⁶ pontosan ezt a célt szolgálta. A francia csapatok e nagyszabású hadművelet részeként, Napóleon itáliai katonai sikereinek (Lodi, Arcole, Rivoli, Mantova) nyomán léptek először a későbbi Illir Tartományok nyugati területeire, s egyúttal a Magyar Királyság földjére. 1797 tavaszán francia csapatok szállták meg az Isztria-félsziget és az osztrák tengeremellék stratégiai fontos pontjait, behatoltak az osztrákok által örökös tartományként kezelt Karniolába (Krajna) s elfoglalták annak központját, Laibachot (Ljubljana). 1797. március 22-én francia csapatok szállták meg Triesztet, és néhány nap múlva, 1797. április 5-én Fiumét. Ezen utóbbi katonai akció keretében, a napóleoni háborúk történetében ekkor léptek először francia alakulatok a Magyar Királyság területére. Fiume francia megszállása 1797-ben azonban még nem volt tartós, mert mindössze csak négy napra korlátozódott.⁷

2. Egy új korszak nyitánya a francia nagyhatalmi politikában – Campoformió (1797)

Az osztrákokkal szemben elért katonai győzelmek meghozták Franciaország számára a politikai sikert. 1797. április 18-án Leobenben a szembenálló felek előbb békeértékű fegyverszünetet, majd október 17-én Campoformióban békét kötöttek. Franciaország elérte célját. A Habsburg Birodalom, ha katonailag oktrojáltan is, de elismerte a köztársaság természetes határait. Már a fegyverszüneti egyezményben lemondott Osztrák Németalföldről (Belgium) és tudomásul vette a franciák Rajna-balparti hódításait. Vállalták továbbá, hogy támogatják a hasonló tartalommal a Német-Római Császárság és Franciaország között kötendő békét. A fegyverszüneti megállapodás titkos záradékában a felek már ekkor megállapodtak abban, hogy a Lombardiáról lemondó Habsburg Birodalom cserében megkapja a Velencei Köztársaság szárazföldi területeit, valamint a későbbi Illir Tartományok részét

képező Isztriai félszigetet és Dalmáciát.⁸ A campoformiói béke⁹ hivatalosan is szentesítette a leobeni előzetes békeszerződés területi határozatait. I. Ferenc a Francia Köztársaság javára lemondott „[...] az osztrák Németalföld néven ismeretes, egykori belga tartományokhoz fűződő valamennyi jogáról és címéről.”¹⁰

1. térkép. Közép-Európa a bási és a campoformiói béke után 1797

Map 1. Central Europe after the Peace of Basel and of Campoformio 1797

Forrás: Cambridge Modern History Atlas, 1912, Map 84.

Belegyezett továbbá, hogy Párizs birtokba vegye „[...] az egykor Velence birtokában lévő szigeteket, úgymint Korfut, Zantét és Kephaloníát, valamint a tőlük függésben lévő szigeteket [...] és általánosságban minden korábbi velencei telepet Albániában a Lodrinói-öböl alatt.”¹¹ Független államnak ismerte el továbbá az Osztrák Lombardiából, Bergamóból, a mantovai, modenai, massai és carrarai fejedelemségekből, valamint az úgynevezett három legációból, Bolognából, Ferrarából és Romagnából létrejött franciabarát Cisalpine Köztársaságot.¹² Cserében a Habsburg Birodalom megkapta és I. Ferenc „[...] teljes szuverenitással és tulajdonjoggal [birtokba vehette - VLT] Isztriát, Dalmáciát, az Adriai-tenger egykori velencei szigeteit, a Cattarói-öböl, Velence városát, [az osztrák örökös tartományok - VLT] és az Adriai-tenger között fekvő lagúnákat és területeket egy Tirolnál kezdődő vonaltól. [...]”¹³

Miközben a leobeni előzetes békeszerződésben, valamint a campoformiói békében a Habsburg Birodalommal sikerült Napóleonnak elfogadtatnia a francia természetes határok elvét, jól látható az is, hogy a Jón-szigetek megszerzésével a francia nagyhatalmi politika egy új szakaszába lépett. Nem elégedett meg a természetes határok biztosításával és az úgynevezett testvérköztársaságok (Batáviai Köztársaság, Cisalpine Köztársaság) létrehozásával, hanem felismerve a Földközi-tenger keleti medencéjében a Jón-szigetek stratégiai és geopolitikai jelentőségét, francia katonai támaszpontokká tette azokat. Ezzel nem csupán egy Egyiptom elleni invázió – ami közvetetten Anglia békére kényszerítését célozta – előkészítését kezdte meg, hanem egyúttal ellenőrzése alá kívánta vonni az Adriai-tengert, s a szigeteket egy esetleges török és/vagy orosz ellenes francia katonai akció bázisává tette. A Jón-szigetek első francia megszállásának az 1799-es egyesült orosz-török hajóhad támadása vetett véget. A szigetek feletti orosz fennhatóság az 1807. július 7-én Tilsitben megkötött francia-orosz békeszerződésig¹⁴ tartott. A Jón-szigetek ekkor kerültek vissza a Cattarói-öböllel együtt Franciaországhoz. Párizsnak egészen 1814-ig sikerült is megtartania a szigeteket, amelyek a fent jelzett stratégiai célokon túl jelentős szerepet játszottak egyrészt az 1806. november 21-én meghirdetett kontinentális zárlat biztosításában, másrészt pedig a későbbi Illír Tartományok déli védelmében.

3. A későbbi Illír Tartományok helyzete 1799 és 1809 között

Az Franciaország és az ellene szerveződő második koalíció (Anglia, Oroszország, a Habsburg Birodalom, Portugália, Nápoly, Törökország és több dél-német állam) között 1799 tavaszán újult ki az újabb háború,¹⁵ amely kedvezően indult a koalíció számára. Az egyesített osztrák-orosz erők sorozatos sikereket értek el Itáliában a Napóleont nélkülöző franciákkal szemben. 1799 őszén azonban fordulat állt be a háború menetében. Messéna francia tábornok előbb Limmánál, majd Zürich mellett mért vereséget az egyesült orosz-osztrák erőkre. A kudarcok nyomán az orosz cár hazarendelte az Itáliában és Németországban harcoló csapatait. Az Egyiptomból időközben hazatérő és államcsínyt végrehajtó Bonaparte tábornok vezetésével 1800 tavaszán ismételten meginduló francia támadás a Habsburg Birodalom számára újabb vereséget hozott. 1800. június 14-én Marengónál, majd két nap múlva Hőchstädtnél. Június 20-án ugyan aláírták Bécsben az angol-osztrák szerződést – melynek értelmében Anglia 2 millió font segélyt ajánlott fel a háborút folytató monarchiának – de ez a birodalom kedvezőtlen katonai helyzetén mit sem változtatott. Július 15-én I. Ferenc megbízottai három hónapos fegyverszünetet kötöttek a franciákkal, s kísérletet tettek egy békekongresszus összehívására. Ezt azonban Anglia nem támogatta, melynek következményeként Napoleon szeptember elején felmondta a Béccsel megkötött fegyverszüneti megállapodást.

A háborúzó felek között 1800. november végén a hadműveletek kiújultak. A döntő ütközetre 1800. december 3-án a bajorországi Hohenlindennél került sor, ahol a János főherceg vezette császári-királyi haderő vereséget szenvedett Moreau tábornok francia csapataitól. A franciák, akárcsak 1797-ben, ismételten közvetlenül Bécsset fenyegették.¹⁶ Az 1801 elején megkezdődött békétárgyalások 1801. február 9-én a lunéville-i béke aláírásával zárultak. A békeszerződés pontjai a későbbi Illír Tartományok területeit a campoformiói béke szellemében érintették. A Habsburg Birodalom birtokában maradt Isztria és Dalmácia, valamint az Adige folyóig terjedő velencei területek. Cserébe Bécs ismételten lemondott Osztrák Németalföldről és Lombardiáról, s elismerte a franciák által újonnan létrehozott Ligúriai és Helvét köztársaságokat.

A szövetségeseinek kiválását követően, hamarosan a magára maradt Anglia is a békét választotta. Az 1802. március 27-én Amiensben megkötött béke visszajuttatta Franciaországnak korábban elvesztett gyarmatainak nagy részét, s rendezte a vitás tengeren túli területek sorsát. London elismerte továbbá a kialakult európai status quót is, mely tovább erősítette Franciaország pozícióit.

A fegyvernagyvágás azonban nem tartott sokáig. A békeszerződésben vállalt kötelezettségeit ugyanis egyik fél sem tartotta be, aminek következtében az ellenségeskedések Anglia és Franciaország között 1803 májusában kiújultak. A londoni kormányzat élére 1804-ben visszakerülő és kérlelhetetlen franciaellenességről híres konzervatív ifj. Pitt azonnal hozzáfogott egy újabb koalíció szervezéséhez. Szövetségeseinek kezdeti támogatásához Pitt kétmillió fontsterlinget szavaztatott meg a parlamenttel. A pénzügyi támogatás kilátásba helyezése a későbbiekben is az angol diplomácia hatékony eszközének bizonyult.

A Franciaország elleni harmadik koalíció az 1804. december 3-án megkötött angol-svéd, majd az 1805. április 11-én, Szentpéterváron aláírt angol-orosz megállapodással alakult meg. A szövetséghez angol és orosz sürgetésre 1805. augusztus 9-én a Habsburg Birodalom is csatlakozott. A bécsi kormány egymillió fontsterlinget kapott a háborús előkészületekre Londontól, s hadiévenként Anglia további négymillió font támogatást ígért a birodalomnak. A koalíció megalakulására válaszként Napóleon felhagyott az angliai invázió tervével, és szövetséget kötött Bajorországgal, Badennel, Württemberggel és Nassauval. Annak ellenére, hogy a hadműveletek már 1805. augusztus végén megindultak a szemben álló felek között, Napóleon csak szeptember 23-án üzent hadat I. Ferencnek.¹⁷

1805. október–november fordulójára a katonai helyzet a Habsburg Birodalom számára egyre válságosabbá vált. 1805. október 17-én Mack tábornok kapitulálni kényszerült Ulmnál, s ezzel Napóleon előtt ismételten megnyílt az út a Duna-völgyében Bécs irányába.¹⁸

Az 1805. december 2-án lezajlott austerlitz-i ütközetben¹⁹ elszenvedett osztrák–orosz megsemmisítő vereség eldöntötte a háború további sorsát. A hadviselő felek közötti ellenségeskedést az 1805. december 6-án megkötött fegyverszünet, majd az 1805. december 26-án Pozsonyban aláírt béke zárta.

A pozsonyi béke jelentős területi változást eredményezett a későbbi Illír Tartományok helyzetében. Napóleon megelégedte az időközben Ausztriai Császársággá átkeresztelt Habsburg Birodalom makacs és kérlelhetetlen franciaellenes lépéseit, és legyőzött ellenfelével szemben ezúttal nem mutatott könyörületet. Az Ausztriai Császárság kénytelen volt átengedni Franciaországnak Velencét, ideértve Isztriát és Dalmácia egy részét a Cattarói-öböllel együtt.²⁰ E területeket a békekötés után néhány héttel, 1806. január 19-én az Itáliai Királysághoz csatolta a császár. Élére katonai és politikai vezetőket nevezett ki, Auguste Marmont tábornok – a későbbi Illír Tartományok első főkormányzója – és Vincenzo Dandolo személyében. Az Itáliai Királyság és Ausztria határát a felek az 1807. október 10-i Fontainebleau-i francia–osztrák szerződésben rögzítették oly módon, hogy a határt az

Isonzó folyó völgyében húzták meg. 1808. január végén az Itáliai Királyságot újabb területekkel, a későbbiekben az Illír Tartományok részét képező Raguzával és Cattaróval is megnövelte Napóleon.²¹ A pozsonyi béke értelmében Bécsnek le kellett mondania továbbá valamennyi dél-németországi birtokáról, Tirolról és Voralbergről, mely területeken Bajorország, Baden és Württemberg osztoztak. Ausztria kárpótlásul ugyan megkapta Salzburgot és Berchtesgadent, ami azonban aligha tudta ellentételezni az Itáliából és az Adriai tengermellékről való kiszorulás tényét. Ráadásul el kellett ismernie Bajorország és Württemberg szuverén királysággá történő alakulását.²²

4. Az Illír Tartományok megszületése

4.1. A katonai és politikai előzmények

A pozsonyi béke megkötésével rövid, mintegy tíz hónapos fegyvernugvás köszöntött csak Európára. Anglia kezdeményezésére és támogatására ugyanis 1806 októberében újabb koalíció – immáron a negyedik – szerveződött Franciaország ellen. A porosz–orosz szövetséghez azonban az Ausztriai Császárság ezúttal nem csatlakozott. Az 1792 óta valamennyi koalíciós háborúban résztvevő és vereséget szenvedő birodalom 1806-ra ugyanis katonailag kimerült, jelentős területeket veszített, s a német területeken politikai befolyása is a mélypontra zuhant. I. Ferenc kénytelen volt lemondani a német-római császári címről, tehetetlenül kellett szemlélnie a Német-római Birodalom megszűntetését, s nem tudta megakadályozni azt sem, hogy 16 délnémet állam francia protektorátus alatt megalakítsa a Rajnai Szövetséget.

A negyedik koalíció hadereje azonban még fel sem készült a franciák elleni összecsapásra, amikor az 1806. október 9-én bejelentett porosz–orosz hadüzenetet követően rendkívüli gyorsasággal mozgásba lendült Napóleon hadigépezete. A meglepett poroszok képtelenek voltak komoly ellenállást tanúsítani. Október 14-én a Jénánál és Auerstädtnél vívott ütközetekben megsemmisítő vereséget szenvedtek, s Napóleon október 27-én bevonult Berlinbe.

Az orosz seregeknek 1807. február 7-8-án a kelet-poroszországi Eylaunál még sikerült elkerülniük a vereséget, de június 17-én Friedlandnál Napóleon már legyőzte a cári haderőt. Az 1807. július 7-én I. Sándorral, majd július 9-én III. Frigyes Vilmostal megkötött tilsiti békék lezárták a negyedik koalíció háborúit, s egyben szentesítették Franciaország európai hegemoniáját.

Az 1806. november 21-én Berlinben meghirdetett kontinentális zárlat által is sújtott Angliának 1807 őszére már csak egyetlen szövetségese maradt, Portugália. Az európai főhadszíntéren győztes francia hadsereg következő célpontja így az Ibériai-félsziget lett. 1807 novemberében a franciák gyors ütemben megszállták Portugáliát, s a hadjárat során benyomultak Spanyolországba is, ahol lemondásra kényszerítették a franciákkal mindaddig lojális spanyol királyi családot. Ez az erőszakos francia lépés bombaként robbantotta egész Spanyolországot, s országszerte példátlan méretű nemzeti felkelés bontakozott ki. Az elhúzódo csatározások mind nagyobb francia erőket kötöttek le, komoly veszteségeket okozva ezzel a megszállóknak. 1808 nyarán pedig példa nélküli eset történt a napóleoni háborúk addigi történetében. A spanyol felkelők Baylen mellett bekerítették és fegyverletételre kényszerítették Dupont és Vedel tábornokok tizenhatalmú fős hadtestét.²³ Ezzel a súlyos vereséggel szertefoszlott a francia fegyverek legyőzhetetlenségének a mítosza, ami újra felbátorította, s egyben mozgásba hozta a Napóleon-ellenes erőket. A spanyolországi események, valamint az angol diplomácia katonai és pénzügyi támogatása Bécsben is a háborús pártot juttatta ismét vezető szerephez, s óvatos lassúsággal ugyan, de megkezdődtek egy újabb franciaellenes háború előkészületei.²⁴

Napóleon spanyolországi lekötöttségét kihasználva 1809 januárjában az Ausztriai Császárság és Anglia létrehozta az ötödik franciaellenes koalíciót. A szövetség megkötésekor a diplomáciai és katonai erőviszonyok kedvezőnek tűntek a szerződő felek számára. Oroszország titkos üzenetben biztosította a bécsi udvart arról, hogy az 1808. október 12-én megkötött orosz–francia ún. „erfurti parola” ellenére – mely osztrák–francia háború esetén orosz katonai segítséget ígért Napóleonnak – semleges marad. A katonai tervek Anglia németalföldi betörésével számoltak, s a császári–királyi haderő németországi megjelenése a Rajnai Szövetségnek Franciaországtól való elpártolását valószínűsítette.²⁵

A spanyolországi hadszíntéren azonban nem várt események történtek. A franciák kiszorították Spanyolországból a brit hadsereget, ami Anglia katonai beavatkozását Németalföldön lehetetlenné tette. Az angol kormány a konkrét katonai segítség helyett csak pénzügyi támogatásban tudta részesíteni Bécset.

Az osztrák háborús előkészületekről időközben Napóleon is értesült, s elhagyva spanyolországi főhadiszállását Párizsba utazott, ahol haladéktalanul hozzálátott a koalíció elleni támadás megszervezéséhez. Ennek látható jeleként 1809. február–márciusában öt francia hadtestet vontak össze Bajorországban.

1809. április 8-án I. Ferenc manifesztumot intézett népeihez, melyben közölte a háború elkerülhetetlen voltát. Károly főherceg pedig másnap, írásban adta tudtul Lefébre marsallnak, a bajorországi francia erők parancsnokának a hadüzenet tényét, s április 10-én az osztrák haderő három irányban megindította támadását a franciák, illetve szövetségeseik ellen.²⁶ A Károly főherceg vezette császári–királyi haderő azonban 1809. április második felében sorozatos vereségeket szenvedett el Napóleon csapataitól, s a landshuti, abensbergi, eggmühli és regensburgi ütközetek következtében a Dunai Hadsereg hadtestei a Morvamezőre szorultak vissza. Ezzel a franciák előtt ismételten megnyílt a Bécs felé vezető út.²⁷ Miután pedig Károly főherceg főerői a Duna bal partjára húzódtak vissza, a császárváros védhetetlenné vált. Bécsbe 1809. május 13-án, a napóleoni háborúk során immár másodszor, bevonult a győztes francia haderő.

A francia–osztrák háború menetében az 1809. július 5–6-án megvívott és megsemmisítő francia győzelemmel végződő wagrami ütközet hozta meg a döntő fordulatot. Wagramnál²⁸ szertefoszlott az osztrák katonai győzelem minden reménye, s elkerülhetlenné vált a fegyverszünet²⁹ azonnali megkötése.

4.2. Az Illír Tartományok területinek de facto kialakítása – a schönbrunni béke

A znaimi fegyverszünetet követő három hónapos békealkudozások³⁰ következményeként a csatatereken győztes franciák a tárgyalóasztal mellől is sikeresen távoztak. A békeszerződésben az Ausztriai Császárságot katonailag másodrendű hatalommá degradálták, területeit és katonai erejét jelentősen csökkentették. Súlyos pénzügyi kötelezettséget írtak elő számára, s kikötötték, hogy a megszállt területek átadása csak az első, 30 millió lívres részlet kifizetése után kezdődhet meg. A birodalom elveszítette 150 ezer km²-nyi területét, és 3,5 millió lakosát. Ausztriát a legérzékenyebben az érintette, hogy elveszítette egész tengerpartját, s le kellett mondania Görz-cel együtt az Osztrák tengeremlékről, Triesztről, az Osztrák Isztriáról, Fiuméről és környékéről (Magyar Tengeremlék), valamint a Laibach központú Karnioláról (Krajna) Felső-Karintiáról (villachi körzet) és a Magyar Királysághoz tartozó Horvátországnak a Szávától délre eső jobb parti részéről.³¹ Az Ausztriai Császárságnak át kellett engednie továbbá Innviertelt és Salzburgot Bajorországnak, Kelet-Galícia egy részét Oroszországnak, míg a többi elcsatolt galíciai területet a Varsói Nagyhercegségnek.³²

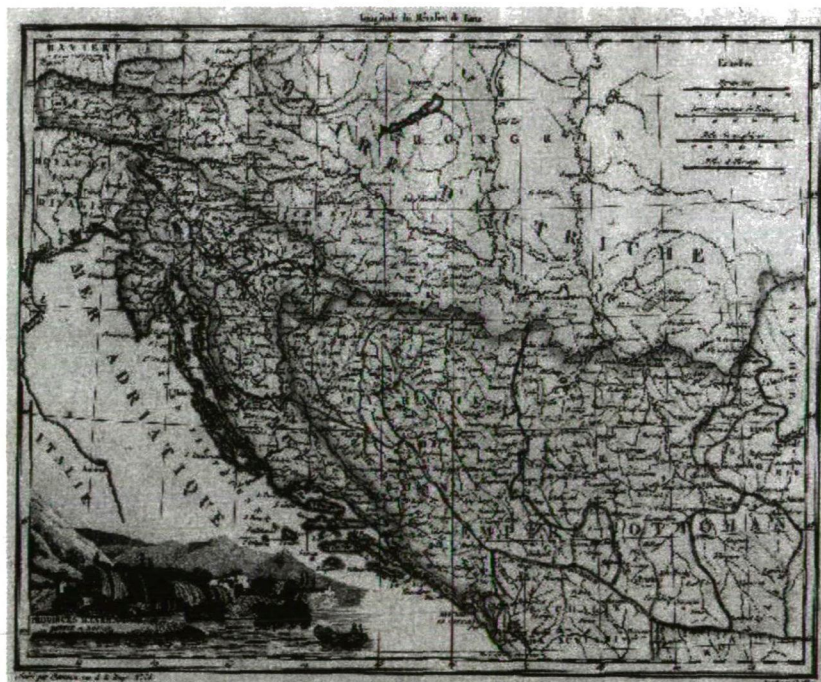

4.3. Az Illír Tartományok de jure megteremtése

A schönbrunni béke aláírásának napján, 1809. október 14-én keletkezett 4760. számú napóleoni dekretum Franciaország részeként, a karniolai Laibach központtal, de jure is életre hívta az Illír Tartományokat.³³ A közel 55 ezer km² kiterjedésű, és másfél milliós lakossal rendelkező Illír Tartományokat Napóleon a schönbrunni békében megszerzett és a korábban az Itáliai Királysághoz csatolt területek egy részéből hozta létre. Északnyugat-délkelet irányban haladva ezek a következők voltak: a Villach központú Karintia, a Görzöt és Triesztet is magába foglaló Osztrák Isztria, a Laibach székhelyű Karniola, Fiume és a Magyar Tengeremellék, a Száva jobb partján fekvő polgári és katonai Horvátország, Dalmácia, valamint az egykori Raguzai Köztársaság és Cattaro. Az Illír Tartományokat északról a Bajorországhoz csatolt Tirol, nyugatról az Itáliai Királyság, északkeletről a Száva bal partján a Magyar Királysághoz tartozó Szlavónia, dél-délkelet felől pedig az Oszmán Birodalom határolta. A Tartományok pontos határai azonban csak 1811 nyarára alakultak ki.³⁴

2. térkép. Az Illír Tartományok 1809–1813

Map 2. The Illyrian providence in 1809–1813

Forrás: http://www.ukom.gov.si/index.php?eID=tx_cms_showpic&file=uploads%2Fpics%2FE0004952-19manjsa_04.jpg&width=800m&height=600m&bodyTag=%3Cbody%20style%3D%22margin%3A0%3B%20background%3A%23fff%3B%22%3E&md5=bf0061c6b35aef4a49946b281c4d91bd (a letöltés dátuma: 2011. március)

Napóleon az Illír Tartományok kormányzatáról 1809. december 25-én a Trianon palotában keltezett, 5162. számú dekretumában határozott.³⁵ A nyolc fejezetből álló császári dekretum alapvetően a Tartomány főtisztviselőinek – főkormányzó, pénzügyi főintendáns, igazságügyi főbiztos, haditengerészeti parancsnok, főkinctárnok – feladatait és megbízatásuk részleteit szabályozta. Rögzítette azonban, hogy „Az Illír Tartományok kormányzata a

hadügyet, a tengerészetet és a rendőrséget illetően a hadügyminiszter hatáskörébe tartozik; a pénzügyeket, a kincstárat, az igazságszolgáltatást, a belső igazgatást, a vallásokat és a közigazgatás minden egyéb részét illetően a pénzügyminisztérium hatáskörébe.”³⁶ A Tartományok élére kinevezett főköormányzónak és pénzügyi főintendánsnak ebből következően szigorú beszámolási kötelezettségei voltak a francia hadügyminiszter illetve pénzügyminiszter felé.³⁷ Egymáshoz való viszonyukat alapvetően a kollegialitáson alapuló mellérendeltség jellemezte. A dekrétum egy-egy fejezete szolt továbbá az adózásról, a költségvetés bevételeiről és kiadásairól, valamint a tartományban használt pénznemekről.³⁸

Az Illír Tartományok különleges helyzetet foglaltak el a Francia Császárságon belül. Egyrészt mert corpus separatumként nem voltak közvetlenül határosak Franciaországgal, másrészt pedig külön igazgatás alatt álltak, s közigazgatási egységeit nem számolták hozzá a császárság megyéihez.³⁹

5. Az Illír Tartományok létrehozásának nagyhatalmi célja

Mint ahogyan az a korábbiakban is látható volt, a francia nagyhatalmi törekvések nem álltak meg a természetes határoknál, nem elégedtek meg azok nemzetközi elismertetésével, a függő köztársaságok rendszerének kialakításával, hanem túlmutattak azokon. Franciaország a gall befolyású Európa megteremtésére törekedett, s a kontinenst francia arcúvá kívánta formálni. Ezért szüntette meg a Német-Római Császárságot, hozta létre a Rajnai Szövetséget, győzte le, majd aláta meg Poroszországot, Oroszországot, az Ausztriai Császárságot, s kényszerítette rájuk a kontinentális zárlatot. Merőben új típusú politika volt ez, amely az európai hegemonia megteremtésére törekedett.⁴⁰ Ebben a folyamatba illeszkedett szervesen Napóleonnak az 1809. október 14-i schönbrunni döntése, amely Franciaország részeként létrehozta az Illír Tartományokat.

Az Illír Tartományok létrehozását számos nagyhatalmi, politikai, geopolitikai, diplomáciai és gazdaságpolitikai okok motiválták, melyek egymással összefüggő, el nem választható célrendszerként határozhatók meg. Ezek közül elsőként az Ausztriai Császárság meggyengítésére irányuló francia törekvéseket kell megemlíteni. A Habsburg Birodalom, majd annak nemzetközi jogi értelemben vett jogutóda, az Ausztriai Császárság, Napóleon legmakacsabb ellenfelei közé tartozott. Az 1806-ost leszámítva, valamennyi franciaellenes koalíciónak részese volt, s folyamatos katonai kudarcai ellenére újra és újra megpróbálkozott a Franciaország elleni katonai revánssal. Napóleon ennek ellenére a campoformiói, majd a lunéville-i békékben egyaránt nagyvonalúan bánt Béccsel. Mindez az 1805-ös pozsonyi béketárgyalások során már nem érvényesült, s az 1809-es schönbrunni béke sem hagyott kétséget afelől, hogy az Ausztriai Császárságot Napóleon másodrendű európai birodalomként kívánja degradálni. Olyan birodalomként, amely rákényszerített helyzetéből adódóan nem képes újabb kísérletet tenni Franciaország megtámadására. Ehhez az Ausztriai Császársággal közvetlenül határos, de ugyanakkor Franciaország részét képező Illír Tartományok kiválóan alkalmasnak bizonyultak.

Az Illír Tartományok északi, karintiai és karniolai területeiről kiindulva – mint ahogyan ezt az 1797-es és 1800-as hadjáratok is bizonyították – a francia erők szükség esetén rövid időn belül képesek voltak akár Bécs katonai fenyegetésre is. A polgári Horvátország irányából pedig, a Száván átkelve, a Magyar Királyság déli területeire történő behatolásra is módja nyílt a franciáknak. Ezen utóbbi lehetőség pedig éppen az 1809-es háború tapasztalatai alapján vált kiemelt fontosságúvá. A Magyar Királyság ugyanis az Ausztriai Császárság biztos és stabil hinterlandjának számított. A magyar nemesség félretéve rendi sérelmeit, katonailag és gazdaságilag egyaránt támogatta a Franciaország ellen küzdő Ausztriát.

Adókat és újoncok tizezreit szavazva meg a császári-királyi haderő számára, Napóleon ellen négy ízben is fegyverbe szólította az általános nemesi felkelést,⁴¹ érdektelennek mutatkozott a francia császár által önálló magyar királlyal kecsegtető 1809. május 15-én kibocsátott schönbrunni kiáltvánnyal⁴² szemben, s mindvégig lojális maradt a Habsburg dinasztiához. Ráadásul a Bécset fenyegető, majd azt el is foglaló franciák elől a császári-királyi család a Magyar Királyságba (Tata, Komárom) tette át székhelyét, s bizonyos politikai körökben komolyan felmerült annak a lehetősége, hogy a birodalom súlypontját nyugatról a Magyar Királyságba, nevezetesen Budára lenne célszerű áthelyezni. Ebből a szempontból tehát az Illir Tartományok kiemelt stratégiai jelentőséggel bírtak. Innen kiindulva ugyanis a francia csapatok áthaladva a szlavóniai területeken, közvetlenül a Dunántúlt, s a Duna völgyében előrenyomulva Budát is fenyegetni tudták. Az Illir Tartományok irányából tehát Bécs és Buda egyaránt elérhető távolságban volt, ami az Ausztriai Császárság biztos katonai sakkban tartását jelentette, s ezáltal egy lehetséges francia támadás bázisául szolgált.

Tengerpartjának elvesztése az Ausztriai Császárságot elvágta továbbá legbiztosabb szövetségésétől, a főleg diplomáciai, de még inkább pénzügyi támogatójától, Angliától. Ráadásul tengeri kijárat hiányában megszűnt az összeköttetése a Mediterránnummal, ami súlyos gazdasági nehézséget okozott a birodalomnak. Ugyan akkor ennek következményeként felértékelődtek a Magyar Királyságban előállított mezőgazdasági és kézművesipari termékek.

A geopolitikai és nagyhatalmi szempontokat tovább vizsgálva, az Illir Tartományok egyfajta ütköző államként kiválóan alkalmasak voltak egyrészt egy északról jövő osztrák, másrészt pedig egy déli irányból fenyegető orosz, esetleg török katonai támadás tompítására. Mindeközben ellátták az Itáliai Királyság keleti határainak biztosítását és katonai fedezését.

Napóleon azonban nemcsak defenzív szerepet szánt az Illir Tartományoknak. Számára a térség egyben felvonulási területet is jelentett, jelenthetett egy esetleges orosz, illetve török ellenes offenzívához, s távlati célként akár az észak-afrikai angol érdekeltségek ismételt megtámadásának katonai támaszpontjaként szolgálhattak az Illir Tartományok. A terület birtoklása ugyanakkor potenciálisan egy törökellenes, a Balkán felosztását is magában foglaló francia-orosz együttműködés lehetőségét egyaránt kínálta. Megvalósításuk azonban nélkülözött minden reálpolitikai alapot. Az 1810-es évek elején kibontakozó francia-orosz ellentét minden ilyen elképzelést annullált.

Mindezek ellenére Francia Illiria megteremtésével Párizs – legalább is kontinentális hatalmának fennállásáig – az Adriai-tenger megkerülhetetlen tényezőjévé vált. Az Osztrák Isztria, Fiume és a Magyar Tengeremlék, a katonai Horvátország, Dalmácia, Ragusa és Cattaro, kiegészülve az Illir Tartományokhoz ugyan nem tartozó, de különleges geopolitikai jelentőséggel bíró Jón-szigetekkel, Franciaországot és szövetségését, az Itáliai Királyságot a térségben meghatározó szereplővé tette.

Az Illir Tartományok megszervezése és a terület kikötőinek francia ellenőrzés alá vonása a Napóleon által 1806-ban Berlinben meghirdetett kontinentális zárlat tekintetében is különös jelentőséggel bírtak. Az adriai térségben ugyan virágzott a csempészet, de ennek ellenére Párizs többé-kevésbé mégis érvényesíteni tudta akaratát. Miközben sikeresen zárta az angol árukat, helyreállította gazdasági kapcsolatait a levantei térséggel. Ezzel próbálta meg biztosítani a keletről jövő gyapotszállításokat, amelyek a hadsereg ruházati felszerelésének nélkülözhetetlen alapanyagát jelentették.⁴³

1809 októberében, az Illir Tartományok létrehozásának napjaiban, még maga a franciák császára sem gondolta, hogy Francia Illiria akár diplomáciai alku tárgyát is képezheti a jövőben. S erre nem is kellett soká várni. Már 1810 februárjában a dinasztikus házasságra készülő Napóleon, hogy a Mária Lujzával kötendő frigyhez Ferenc császár-király jóváhagyását elnyerje, a Metternichkel folytatott tárgyalások során mintegy alku tárgyává tette az Illir területeket.⁴⁴ A Tartományok átengedésére ekkor azonban mégsem került sor. A szo-

rult helyzetben lévő I. Ferenc engedni kényszerült. Akárcsak 1812 márciusában, amikor Napóleon az oroszországi hadjárat diplomáciai előkészítése során, az osztrák részvétel fejében tett hasonló irányú, kecsesgető ajánlatot.⁴⁵ A hatalmának csúcsán álló Napóleon azonban egyik alkalommal sem gondolta komolyan az Illír Tartományok átengedését.

Nem úgy 1813 júniusában, majd pedig ugyanezen év augusztusában, amikor Napóleon szorult katonai helyzetében ténylegesen késznek mutatkozott a Tartományok átengedésére, ha az Ausztriai Császárság távol marad az újabb franciaellenes koalíciótól. Ekkor azonban már Metternich volt fölényben, s az Ausztriai Császárság külügyeit irányító zseniális politikus a fegyveres közvetítés álláspontjára helyezkedve, nem érte be ennyivel. Ausztria 1813. augusztus 11-én – miután Angliával elfogadtatta, hogy győzelmük esetén Ausztria birtokába veheti az Illír Tartományokat és az Itáliai Királyságot – hadat üzent Franciaországnak.⁴⁶ Mindez megpecsételte a Francia Császárság sorsát. A lipcsei csatában végleg szertefoszlottak a francia álmok, s Európa visszazökkenni látszott 1789 előtti állapotába. Mindez az Illír Tartományok sorsát is végleg megpecsételte.

6. Francia Illíria sorsa a lipcsei csatavesztést követően

Napóleon 1812-es oroszországi katasztrofális katonai kudarcának következményeként 1813 tavaszán-nyarán újabb, immár a hatodik koalíció szerveződött Franciaország ellen. Miután a nagyhatalmak véd- és dacsövetségéhez az Ausztriai Császárság is csatlakozott, a szászországi főhadszíntér mellett a franciáknak újabb frontszakaszon kellett a szövetségesek katonai aktivitásra számítani. Ennek részeként a császári-királyi hadvezetés 1813. augusztus 17-én kétirányú támadást indított az Illír Tartományok visszaszerzése érdekében. A Karintia és Horvátország irányában kibontakozó hadművelet sikerét jelezte, hogy Eugène Beauharnais itáliai alkirály az előnyomuló császári-királyi haderővel szemben érdemi ellenállás kifejtése nélkül visszavonult. Ezzel az Illír Tartományok lényegében védelem nélkül maradtak. Ahhoz, hogy az Illír Tartományokban állomásozó francia erők a bekerítést elkerüljék, azonnali és gyors csapatkivonást kellett végrehajtaniuk. Illíria utolsó francia főkormányzója, Joseph Fouchet már augusztus végén elhagyta a tartományok központját, s székhelyét Laibachból Triesztbe, Görzbe, majd október elején Itáliába helyezte át. Az Itália irányába visszavonuló francia csapatok 1813. szeptember 16-án az Isonzó folyón átkelve lépték át az Illír Tartományok határát. A visszamaradt néhány elszigetelt francia helyőrség hamarosan megadta magát. Szinte napra pontosan négy évvel az Illír Tartományok schönbrunni születése után, 1813. október 14-én a trieszti francia helyőrség is kapitulálni kényszerült.⁴⁷ Illíriában ezzel végleg megszűnt a francia uralom.

A területet ismételten birtokába vevő Ausztriai Császárság a Bécsi Kongresszuson de jure is megszerezte a volt Illír Tartományok feletti hatalmat. Helyén 1815-ben létrehozták a Dalmát Királyságot, 1816. augusztus 5-én pedig az Illír Királyságot. Utóbbihoz Karintia, Karniola, Isztria és Görz területe tartozott.⁴⁸ 1822-ig az Illír Királyság keretében igazgatták az egykori Francia Illíriának azokat a területeit is, amelyek a Magyar Királyság részét alkották. Fiume és környéke, valamint Horvátországnak a Szávától délre eső jobb parti része csak ekkor került vissza a magyar korona fennhatósága alá.

***

Az Illír Tartományokról az 1930-as évek végén találóan jegyezte meg az utazó: „Született a wagrami csatában, megkeresztelték a schönbrunni békében, meghalt a népek csatájában Lipcse mellett, s eltemették a Bécsi Kongresszuson.”⁴⁹

JEGYZETEK

1. Hahner Péter (1999): A nagy francia forradalom dokumentumai. Összeállította, fordította és a jegyzeteket készítette Hahner Péter. Osiris Kiadó, Budapest, 235–236. old.
2. Diószegi István (1997): A hatalmi politika másfél évszázada. História Könyvtár Monográfiák. Szerk.: Glatz Ferenc. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 14–15. old.
3. Hahner Péter (1999): 276–278. old.
4. Uo. 276. old.
5. A francia forradalmi, majd napóleoni háborúk hadieseményeire és a magyar katonai szerepvállalásra lásd: Zachar József (2002): Hungarian Soldiers in the French Revolutionary and Napoleonic Wars from Point of View of the Hungarian Nation. In: Király K. Béla, Veszprémy László (szerk.): A Millenium of Hungarian Military History. New York, 243–259. old.; Zachar József (2003): Háborúban trón és oltár védelmében, 1792–1815. In: Zachar József: „Egy ezred évi szenvedés”. Fejezetek a magyarság hadi történelméből. Heraldika Kiadó. Budapest, 243–271. old.; Zachar József (2010): Háború, háború, háború... 1792–1815. In: Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr, 15–35. old.
6. Ferrero, Guglielmo (2000): Kaland Bonaparte Itáliában 1796–1797. Osiris Kiadó, Budapest.
7. Fest Aladár (1912): Fiume az első napóleoni háború idejében. In: A Tenger. 1912. II. rész. 87–105. old. III. rész. 170–190. old.; Szélinger Balázs (2007): Fiume a napóleoni háborúk idejében. In: Kövér Lajos (szerk.): Bonaparte Napóleon koronája és üzenete. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged, 71–73. old.
8. Hahner Péter (1999): 460–461. old.; Ferrero, Guglielmo (2000): 165–184. old.
9. Hahner Péter (1999): 474–478. old.; Ferrero, Guglielmo (2000): 223–244. old.; Goldstein, Ivo (1999): Croatia A History. McGill – Queen’s University Press. London. 56. old.; Tulard, Jean (1997): Napóleon. Osiris Kiadó. Budapest, 100. old.
10. Hahner Péter (1999): 474. old.
11. Uo.
12. Uo.
13. Uo.
14. Szász Erzsébet (1992): A tilsiti béke (1807. júl. 7.) Documenta Historica 2. A SZTE BTK Történész Diákkör Kiadványa. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
15. Hahner Péter (1999): 487–490. old.
16. Horváth Mihály (1873): Magyarország történelme VIII. Budapest, 208–220. old.; Bánlaky József (1941): A magyar nemzet hadtörténelme. 20. rész. Budapest, 128–205. old.
17. Horváth Mihály (1873): 269–270. old.; Bánlaky József (1941): 215–262. old.
18. Horváth Mihály (1873): 275–276. old.
19. Nagy István (2001): Az austerlitz csata. AETAS Történettudományi folyóirat. 2001/2. szám. http://www.aetas.hu/2001_2/2001-2-06.htm#P388_139283 (a letöltés dátuma: 2011. március).
20. Nagy István–Vizi László Tamás (2005/2006): Három császár csatája – két császár békéje. Rubicon. 2005/10–2006/1. szám. 9. old.
21. Pándi Eszter (2000): Napóleon Trianoni dekrétuma az Illir Tartományok megszervezéséről (1809. december 25.) Documenta Historica 48. A SZTE BTK Történész Diákkör Kiadványa. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged, 19. old.
22. Nagy István–Vizi László Tamás (2005/2006) 9. old.
23. Horváth Mihály (1873): 340–341. old.; Veress D. Csaba (1987): Napóleon hadai Magyarországon 1809. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 8. old.
24. Horváth Mihály (1873): 342–343. old.
25. Horváth Mihály (1873): 352–354. old.
26. Bánlaky József (1941): 265–266. old.; Gömöröy Gusztáv (1893): Ausztria hadereje az 1792-től 1866-ig folytatott háborúkban. Hadtörténelmi Közlemények. 1893. 404–406. old.
27. Bánlaky József (1941): 266–274. old.; Horváth Mihály (1873): 357–358. old.; Veress D. Csaba (1987): 36–37. old.
28. Horváth Mihály (1873): 384–386. old.; Bánlaky József (1941): 312–327. old.

29. Vizi László Tamás (2005): Znaimtól Schönbrunnig. Az 1809-es hadiév békeelőkészítési folyamatai. In: Beszteri Béla, Vizi László Tamás (szerk.): Béketeremtés – békefenntartás. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár, 50–54. old.
30. Vizi László Tamás (2005): 55–61. old.
31. Vizi László Tamás (2005): 62. old.
32. Uo.
33. Pándi Eszter (2000): 6. old.; Lampe, R. John (2000). *Yugoslavia as History. Twice there was a country.* Second edition. Cambridge University Press. New York. 41–43. old.
34. Pándi Eszter (2000) 6–7., 18. old.; Zachar József (2005): Egy hadtörténelmi epizód – Francia-Illyria katonai határhozei 1809–1813. In: Hausner Gábor (szerk.): Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjes Géza emlékezetére. Budapest, 817–834. old.
35. A dekrétum magyar fordítását közli Pándi Eszter (2000): 27–34. old.
36. Pándi Eszter (2000): 27. old.
37. Pándi Eszter (2000): 28–30. old.
38. Pándi Eszter (2000): 32., 34. old.; Itt kell megjegyezni, hogy a napóleoni háborúk hatására jöttek létre a Habsburg Birodalom területén az első modern gazdaságirányítási szervezetek, a kereskedelmi és iparkamarák. 1811-ben az akkor Párizs befolyási övezetébe tartozó Lombardia és Velence területén alapítottak francia mintát követő kereskedelmi kamarákat, melyek Napóleon bukása után is tovább folytatták működésüket. Ezzel párhuzamosan – szintén a francia csapatok hatásának köszönhetően – 1811 novemberében Fiumében is felállították a kereskedelmi és iparkamarát, mely azonban a francia csapatok távozását követően (1814 októberétől) felhagyott működésével. Erre vonatkozóan: Zachar Péter Krisztián (2010): Kamarai autonómiák a polgári korban. *Múltunk. Politikátörténeti folyóirat.* LV. évf. 2010/1. sz. 40. old.
39. Lefebvre, Georges (1975): Napóleon. Gondolat Kiadó. Budapest, 465. old.
40. Diószegi István (1997): 41–44. old.
41. Vizi László Tamás (2007): Napóleon magyar ellenfelei: a nemesi felkelés a francia háborúk időszakában. In: Kövér Lajos (szerk.): Bonaparte Napóleon koronája és üzenete. JATEPress Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged, 143–152. old.; Vizi László Tamás (2010): A nemesi felkelés utolsó katonai erőpróbája: a székesfehérvári hadiszemle. In: Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr, 189–206. old.
42. Farkas Gábor (2010): A schönbrunni kiáltvány székesfehérvári fogadtatása, 1809 (1811). In: Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr, 45–53. old.
43. Lefebvre, Georges (1975): 517., 570. old.
44. Pándi Eszter (2000): 11. old.
45. Uo.
46. Pándi Eszter (2000): 11–12. old.; Lefebvre, Georges (1975): 643–644. old.
47. Diószegi István (1997): 51–52. old.; Pándi Eszter (2000): 21–22. old.; Zachar József (2005): Magyar katonai sikerek a Napóleon-ellenes hadjáratokban. In: Csohány János (szerk.): Szij Résző 90 éves. Írások az ünnepelt tiszteletére. Budapest. II. k. 633–681. old.
48. Pándi Eszter (2000): 23. old.; Mérei Gyula (1981): Magyarország külkereskedelme 1790–1848 között. Századok, 1981. 482. old.
49. Paál Jób (1939): Egy elfelejtett országról... In: Székesfehérvári Friss Újság, 1939. február 12. 3. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bánlaky József (1941): *A magyar nemzet hadtörténelme.* 20. rész. Budapest. Cambridge Modern History Atlas (1912).
- Diószegi István (1997): *A hatalmi politika másfél évszázada.* História Könyvtár Monográfiák. 4. Szerk.: Glatz Ferenc. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest.

- Farkas Gábor (2010): A schönbrunni kiáltvány székesfehérvári fogadtatása, 1809 (1811). In. Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr.
- Ferrero, Guglielmo (2000): Kaland Bonaparte Itáliában 1796–1797. Osiris Kiadó, Budapest.
- Fest Aladár (1912): Fiume az első napóleoni háború idejében. In. A Tenger.
- Goldstein, Ivo (1999): Croatia A History. McGill – Queen’s University Press. London.
- Gömöry Gusztáv (1893): Ausztria hadereje az 1792-től 1866-ig folytatott háborúkban. Hadtörténelmi Közlemények. 1893.
- Hahner Péter (1999): A nagy francia forradalom dokumentumai. Osiris Kiadó, Budapest. Összeállította, fordította és a jegyzeteket készítette Hahner Péter.
- Horváth Mihály (1873): Magyarország történelme VIII. Budapest.
- Lampe, R. John (2000). Yugoslavia as History. Twice there was a country. Second edition. Cambridge University Press. New York.
- Lefebvre, Georges (1975): Napóleon. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Mérei Gyula (1981): Magyarország külkereskedelme 1790-1848 között. Századok, 1981.
- Nagy István (2001): Az austerlitz-i csata. AETAS Történettudományi folyóirat. 2001/2. szám.
- Nagy István–Vizi László Tamás (2005/2006): Három császár csatája – két császár békéje. Rubicon. 2005/10–2006/1. szám.
- Paál Jób (1939): Egy elfelejtett országról... In. Székesfehérvári Friss Újság, 1939. február 12.
- Pándi Eszter (2000): Napóleon Trianoni dekrétuma az Illir Tartományok megszervezéséről (1809. december 25.) Documenta Historica 48. A SZTE BTK Történész Diákkör Kiadványa. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
- Szász Erzsébet (1992): A tiltsi béke (1807. júl. 7.) Documenta Historica 2. A SZTE BTK Történész Diákkör Kiadványa. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
- Széling Balázs (2007): Fiume a napóleoni háborúk idejében. In. Kövér Lajos (szerk.): Bonaparte Napóleon koronája és üzenete. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
- Tulard, Jean (1997): Napóleon. Osiris Kiadó. Budapest.
- Veress D. Csaba (1987): Napóleon hadai Magyarországon 1809. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest.
- Vizi László Tamás (2010): A nemesi felkelés utolsó katonai erőpróbája: a székesfehérvári hadiszemle. In. Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr.
- Vizi László Tamás (2007): Napóleon magyar ellenfelei: a nemesi felkelés a francia háborúk időszakában. In. Kövér Lajos (szerk.): Bonaparte Napóleon koronája és üzenete. JATE Press Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
- Vizi László Tamás (2005): Znaimtól Schönbrunnig. Az 1809-es hadiév békeelőkészítési folyamatai. In. Beszteri Béla, Vizi László Tamás (szerk.): Béketeremtés – békefenntartás. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár.
- Zachar József (2005): Egy hadtörténelmi epizód – Francia-Illyria katonai határőrei 1809–1813. In. Hausner Gábor (szerk.): Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékezetére. Budapest.
- Zachar József (2003): Háborúban trón és oltár védelmében, 1792-1815. In. Zachar József: „Egy ezred évi szenvedés”. Fejezetek a magyarság hadi történelméből. Heraldika Kiadó. Budapest.
- Zachar József (2010): Háború, háború, háború... 1792–1815. In. Bana József, Katona Csaba (szerk.): „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia I. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány. Budapest–Győr.
- Zachar József (2002): Hungarian Soldiers in the French Revolutionary and Napoleonic Wars from Point of View of the Hungarian Nation. In. Király K. Béla–Veszprémy László (szerk.): A Millennium of Hungarian Military History. New York.
- Zachar József (2005): Magyar katonai sikerek a Napóleon-ellenes hadjáratokban. In. Csohány János (szerk.): Szigetvár 90 éves. Írások az ünnepelt tiszteletére. Budapest. II. k.
- Zachar Péter Krisztián (2010): Kamarai autonómiák a polgári korban. Múltunk. Politikatörténeti folyóirat. LV. évf. 2010/1. sz.